Bogdan-Alexandru Stănescu. De la apelativul memoriei la emergența maximalistă

Alexandra CÎRCU

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, Facultatea de Litere
Alexandru Ioan Cuza University of Iași, Faculty of Letters
E-mail: alexandracircu36@gmail.com

Bogdan-Alexandru Stănescu: From Memory Appeal to Maximalist Emergence

Abstract: This paper aims at analyzing the connection between the contemporary Romanian literature and world literature through the emergence of maximalist novel embodied in Bogdan-Alexandru Stănescu's novel, Abraxas. The author belongs to the 2000 generation, a generation which has neglected the postmodern maximalist approach. Therefore, I intend to analyze the emergence of maximalism in Bogdan-Alexandru Stănescu's novel by indicating the tension it generated in regards with the previous minimalist formula and by observing the connection of literature with the socio-economic context of the 2000's.
Keywords: Bogdan-Alexandru Stănescu, maximalist novel, minimalism, Generation 2000.

Citation suggestion: Cîrcu, Alexandra. "Bogdan-Alexandru Stănescu. De la apelativul memoriei la emergența maximalistă." *Transilvania*, no. 5-6 (2023): 60-64.
https://doi.org/10.51391/trva.2023.05-06.07.

Prezenta lucrare își propune să analizeze racordarea literaturii române contemporane la inovațiile formale din literatura mondială prin apariția unui tip de roman complex, dens, cunoscut pentru caracterul său hibrid, ce are ca spațiu de origine Statele Unite, urmând diseminarea în Europa și America Latină ale începutului de secol în curs: romanul maximalist. Existența acestui sub-gen este reprezentată în mod strălucit de romanul *Abraxas* al lui Bogdan-Alexandru Stănescu, un caz relevant pentru decelarea unei întregi mutații în caracterul prozei oferite de membrii generației 2000, în rândurile căreia autorul vizat ocupă un loc central.

Adoptarea unei formule atât de complexe precum este, prin excelență, cea maximalistă, capătă un caracter cu atât mai surprinzător în spațiul literar românesc dacă o observăm în raportul său cu autoficțiunea minimalistă specifică anilor 2000. Se poate observa opoziția dintre minimalism și maximalism și modul în care acestea, deși termeni opuși, par a se completa reciproc și reprezenta vârste diferite ale prozei reprezentanților douămiismului românesc. Îmi propun să analizez principiile opuse ale binomului minimalism-maximalism observând modul în care se concretizează cele două formule în contextul socio-politic al anilor 2000, în încercarea de explicare a tensiunii dintre literatura douămiistă și contextul ideologic pe fundalul căreia s-a construit.

Voi utiliza, după cum am menționat, terminologia propusă de Stefano Ercolino inițial în 2012, dezvoltată doi ani mai târziu în lucrarea sa *The Maximalist Novel: From Pynchon's Gravity's Rainbow to Roberto Bolano's 2666* (2014), în care analizează nume mari ale prozei dintre anii 1973 și 2005 (Infinite Jest de David Foster Wallace, Underworld de Don DeLillo, White Teeth de Zadie Smith etc), pentru a conceptualiza romanul maximalist. Compus mai degrabă din paradoxuri decât din certitudini, prin relații de tensiune multilaterală față de tradiția romanescă, dar mai ales în raport cu înțelegerea anterioară a postmodernismului, Ercolino trasează zece coordonate majore în tensiunea cărora acest fenomen se cristalizează[1].

Pentru a menține o structură a trăsăturilor și nu o simplă enumerare, mă voi raporta la cele două funcții guvernante ale narațiunii maximaliste care construiesc dialectica internă: funcția haos și funcția cosmos[2]. Conform clasificării lui Ercolino, lungimea, modul enciclopedic, coralitatea disonantă și exuberanța diegetică oferă capacitatea constructului maximalist de a avea ambiția cuprinderii totale, de suprapopulare ideatică și explorare nelimitată. Complementare factorilor componenți ai funcției haos, completitudinea, omnisciența narativă și imaginația paranoică vor deține suprarolul de a menține structura astfel încât romanul maximalist să nu se prăbușească sub greutatea

fatală a propriei ambiții. Acestor șapte caracteristici le va adăuga caracterul intersemiotic, angajamentul etic și realismul hibrid[3].

Referindu-se la spațiul românesc, Alex Văsieș propune, în articolul său, „Romanele maximaliste: o introducere în context românesc"[4], încadrarea în paradigma maximalistă a romanelor *Coaja lucrurilor sau dansând cu jupuita* de Adrian Oțoiu (1986), trilogia *Orbitor* (2007) și *Solenoid* (2015) semnate de Mircea Cărtărescu sau *Greva păcătoșilor sau Apocrifa unui evreu* (2017) de Florin Chirculescu. Ceea ce putem constata însă este că autorii amintiți aparțin unei alte vârste a literaturii române, anterioară generației 2000, așadar reprezentanții douămiismului nu au fost anterior interesați de adoptarea romanului maximalist (un exemplu izolat ar putea fi romanul publicat în 2018 de Radu Vancu, *Transparența*). În 2022 va apărea și romanul lui Bogdan-Alexandru Stănescu, *Abraxas*, confirmare a tendinței unor autori din spectrul douămiist de a adopta desfășurarea pe pânze mari a spiritului enciclopedic și energiei livrești specifice formulei maximaliste.

Discutăm despre un roman-edificiu, a cărui acțiune se coagulează în jurul existenței lui Mihai Lucescu. Surprins la vârsta maturității, lector la Istorie și fost student la Litere, în pragul divorțului și contemplându-și propria ratare, acesta se angajează în refacerea punctelor nodale ale copilăriei, studenției și căsniciei eșuate. Copilăria își va revendica cea mai mare parte a scrierii. În Casa cu Lei stăpânită de figura dominantă a mamei sale Ralu, copilul Michi este prins în mecanismul unei familii destrămate, construită dintr-o serie de ipostaze distructive, ce conțin în fibra lor germenii ratării: Genu, tatăl natural recăsătorit și stabilit în America, Sergiu, tatăl adoptiv consumat de puterea prințesei Ralu, bunicii din partea tatălui, Ovidius și Meri, mama prințesei Ralu, Psihu-Mu, pentru a aminti doar personajele cele mai pregnante[5]. Pe fundalul unui București în schimbare, surprinzând ultimul deceniu comunist, apoi tranziția fatală multora spre un capitalism radical diferit față de reprezentările lor anterioare, *Abraxas* este concretizarea în spațiul literar românesc a unei structuri romanești ce are în vedere și importanța caracterului transnațional, Ercolino urmărind în propunerea sa demonstrarea existenței romanului maximalist în diferite spații literare.

Bogdan-Alexandru Stănescu găsește o modalitate particulară prin intermediul căreia își configurează răspunsul propriu imperativului maximalist: Mihai Lucescu practică metempsihoza, în căutarea scufundării în adâncurile memoriei, adoptă sistemul mnemotehnic arhitectural, reconfigurându-și memoria după structura unui bloc cu unsprezece apartamente. În spatele fiecărei uși există în planul oniric câte un cinematograf și un film al cărui conținut variază de la recalibrarea unui episod marcant al trecutului său, până la saltul în vremea unor figuri emblematice, precum Frederic Barbarossa și Ilarie Voronca, sau construirea unui scenariu postapocaliptic în care naratorul devine un barcagiu ce contemplă Bucureștiul înghițit de ape.

Avem, așadar, în atenția noastră, un roman de o mare densitate, cu un fundament material suficient dessfășurării totale prin însumarea a peste 600 de pagini, ce demonstrează enciclopedismul pretins de Stefano Ercolino. Pentru a puncta doar trăsăturile maximaliste cele mai pregnante în romanul *Abraxas*, observăm acea „coralitate disonantă"[6], ce asigură continua dinamică narativă, precum și multiplicitatea de voci. Deși în propunerea lui Ercolino se afirmă imposibilitatea afirmării unui locus narativ dominant[7], voi prelua conceptul de „autoficțiune maximalistă" [8], folosit de Doris Mironescu și Andreea Mironescu pentru a descrie maximalismul postmodern din romanul *Solenoid* al lui Mircea Cărtărescu, un concept care, prin însăși natura sa, presupune existența unei individualități pregnante. Autoficțiunea maximalistă devine un concept aplicabil în romanul Abraxas deoarece menține un centru narativ în diferitele vârste ale lui Michi, ceea ce îl distanțează de propunerea inițială a lui Ercolino. Spre deosebire de modelul *Solenoidului* însă, nu suferă de același pregnant etos autobiografic cărtărescian, străduindu-se să urmărească și degringolada altor personaje îl legătură cu care intră protagonistul. Suplimentar, Stănescu se joacă cu diferite măști cu scopul explorării Memoriei, însă, cea mai importantă intuiție a romanului Abraxas și ceea ce poate fi suprapus paranoiei maximaliste este conștiința subordonării istoriei mici față de o rețea majoră a cauzalității.

Sinuoasă, halucinantă, narațiunea demonstrează sistematic o discontinuitate și un fragmentarism favorabile explorării lacunare a secvențelor, senzațiilor, o subiectivitate observată în adâncurile cele mai ascunse din punctul de vedere al eului social și al ființei sexuale. Prin această abundență și acumulare paroxistică de personaje, detalii, analize ale mizeriei, se naște sentimentul de sinteză totală, ambiția cuprinderii întregii lumi în roman. Bineînțeles, observăm în acest construct narativ major structuri rigide menite să organizeze întregul: cea mai evidentă, cu rol de suprastructură, este opțiunea celor 11 apartamente care susțin coerența diegetică. Acestei suprastructuri i se subordonează practicile structurale[9] observabile și în *Abraxas*: „geometria circulară" (concretizată în corul care apare la începutul și finalul romanului, paroxism senzorial provenit din vârsta copilăriei), temporală (în pofida salturilor, alternării planurilor, limitele temporale sunt clar trasate, cuprinse între extremele vârstei lui Michi) și conceptuale (mitul și intertextualitatea, evidente încă din titlu și prin substanța întregului roman, o nouă formă de ordonare și atribuire de semnificație panoramei majore a ratării din postcomunism).

Având ca punct de referință romanul *Abraxas*, putem analiza tensiunea existentă, inclusiv în cazul autorului vizat, între formula minimalistă și cea maximalistă, Stănescu afirmând în mod explicit în cadrul unui interviu pentru *Scena 9* intenția de depășire a celei dintâi: „modelul ăsta minimalist a căpătat un aer de universalitate, iar eu am simțit nevoia de altceva"[10]. Așadar, o resimțire a supraexploatării minimalismului, o renunțare la opțiunea prozei exersate în *Copilăria lui Kaspar Hauser*[11], volum ce are aparența simplității relatării unor episoade ale copilăriei, și adoptarea maximalismului din *Abraxas*, ce va ilustra, prin opoziție, un sistem major al cauzalității.

Fără îndoială, minimalismul biografic a reprezentat o

direcție literară definitorie a începutului anilor 2000[12], rezultat al sincretismului dintre imperativului realist, caracterul fugitiv al contextului dat și imboldul autoreferențialității[13]. Ca să numim doar câteva romane minimaliste, este suficient să ne gândim la importanța anului 2004 pe plan editorial[15] și la titlurile semnate de autori care s-au impus ulterior în peisajul literar românesc: *pe bune/ pe invers* de Adrian Schiop, *69* de Ionuț Chiva, *Băgău* de Ioana Bradea, *Vară în Siam* de Claudia Golea, sau *Fișă de înregistrare* de Ioana Baetica[16].

Trasând în linii mari specificitatea discursului douămiist[17], caracterizat, la nivel stilistic, de înlăturarea preferinței optzeciste pentru un text ce cunoaște și deconstruiește desăvârșirea artistică, și mizând pe discursul de natură brută, vom observa echilibrul instabil dintre ferocitate și aparenta indiferență a notației placide, la un prim nivel dezinteresate din cauza vocii care denotă dezabuzare, dar care, tocmai prin aspectul semnalării realității eșecului, decăderii și nefericirii, îmbracă angajamentul social și politic al scriitorului.

Biograficul intră în circuitul atitudinii sociale, eul devine singura cale de acces spre realitatea dezechilibrului postcomunist, dezvoltându-se funcționalitatea literaturii în arena publică. Se exploatează tipologia specific mizerabilistă ușor identificabilă de către și, de cele mai multe ori, cu autorul însuși, individul tânăr prins în mecanismele bolnave ale tranziției nereușite, fie întoarcerea în trecut și imperativul rememorării, proces al căutării unei vârste a echilibrului și a înțelegerii unei posibile rețele a cauzalității. Dacă prin multe direcții douămiiștii[19] îi continuă pe nouăzeciști, diferența de generație este în acest caz definitorie pentru construcția întregii sensibilități auctoriale: reprezentanții generației 2000 traversează traumatic ruptura dintre comunism și postcomunist[20].

Deși o discuție a etosului biografist douămiist ar putea fi enorm dezvoltată, esențial în contextul prezentei lucrări rămâne minimalismul – reducând forma, formula minimalistă concentrează conținutul despre a cărui natură am amintit. În linii mari, așadar întrebarea legitimă ar fi: ce valențe ar putea deține adoptarea formulei maximaliste de către unul dintre membrii generației 2000?

Ercolino sesiza impresia de catastrofă iminentă corespunzătoare oricărui proiect de natură enciclopedică, considerat motorul ce duce la scrierea acestuia. Aceeași senzație poate apărea și ca urmare a nașterii unui roman maximalist în rândul autorilor de factură douămiistă: dacă nu se poate discuta de o adevărată „catastrofă", putem afirma posibilitatea delimitării unei borne. Romanul lui Bogdan-Alexandru Stănescu apare ca formulă-sinteză a imperativelor douămiiste aproape de epuizare, fie că este vorba de biografism, mizerabilism sau prezentism: *Abraxas* înghite toate dominantele prozei și își asumă o formulă care nu poate demonstra decât atingerea unui prag al maturizării.

În special subiectul autobiograficului douămiist pare a ajunge într-un stadiu al consumului, urmare a supraexploatării acestui etos asociat individualismului postcomunist. În parcursul lui Stănescu, un nume marcant al douămiismului, se poate decela un simptom colectiv al generației sale: nevoia acerbă de rememorare, de explicare a sinelui. Criza este anunțată de *Abraxas*, un punct maxim al acestei orientări, cu rol de vindecare și satisfacere a acestei nevoi. Mai departe, ceea ce se va scrie în această direcție nu mai poate fi decât reluare, într-o tonalitate minoră, a ceea ce deja s-a spus. În același timp, observând adoptarea formulei minimaliste și ca soluție de evitare a modelului sufocant al postmodernilor, odată cu adoptarea unei formule maximaliste se afirmă încetarea acestei fugi și asumarea rivalizării cu niște monumente literare precum *Orbitor* sau *Solenoid*.

Senzația generală pe care o oferă romanul *Abraxas*, susținută de analiza manierei lui Bogdan-Alexandru Stănescu de configurare a maximalismului, este că formula aceasta ar veni să completeze un sentiment de dezrădăcinare, o soluție de natură livrescă pentru umplerea unui gol și semnalarea unei stări de superficialitate generală. Ideea aceasta a dezrădăcinării este susținută de contextul socio-politic traversat de întreaga generație, ruptura violentă a două regimuri și tranziția dezechilibrată fiind o experiență comună cu rol fundamental în configurarea lumilor individuale.

De observat ar fi și faptul că, în vreme ce formula minimalismului biografic demonstra perspectiva limitată a propriului eu, prin intermediul căreia douămiiștii chestionau cu o anumită nesiguranță dezechilibrul postcomunist, maximalismul lui Stănescu, deși cu un accent pe individualitatea centrală, concretizată în Michi Lucescu, vine cu o perspectivă totalizantă, are ambiția construirii unei panorame a eșecului din postcomunism. Oricât de „personală" ar putea părea rememorarea, este imposibilă neimplicarea unei biografii ce surprinde, totuși, în plina sa „glorie" ultimii ani ai comunismului și tranziția postcomunistă, asumându-și conștiința unei critici, cel puțin indirecte.

Construind un univers de asemenea magnitudine, nu putem să nu constatăm și o anumită întoarcere spre literatură, la fervoarea scrisului. Putem observa modul în care autorul își reposedează lumea prin cuprinderea sa în scris, sentimentul de disipare fiind atenuat prin senzația refacerii sensului prin controlul total. Această întoarcere la literatura de natură monstruoasă nu înseamnă însă izolarea planului literar și al spațiului de dezbatere, scuturarea de asumarea unui discurs politic. Cu toate acestea, nu mai poate exista aceeași ferocitate având în vedere că acuză o perioadă față de care am luat o distanță considerabilă, dar care, bineînțeles, încă are repercusiuni.

În cele din urmă, ne putem întreba, ipotetic, ce autori din contingentul douămiist ar putea oferi răspunsul propriu formulei maximaliste? Intuiesc că cele mai mari șanse ar exista la niște nume precum Filip Florian, Florina Ilis, Sorin Stoica sau Lucian Dan Teodorovici, autori care de la început s-au detașat de formula minimalistă a colegilor de generație. La polul opus, cu siguranță nu aș vedea niște nume precum Adrian Schiop, Ionuț Chiva sau Alexandru Vakulovski, să-și concretizeze mesajul frust prin intermediul unui construct de asemenea anvergură.

Având ca punct de pornire analiza romanului maximalist în spațiul literar românesc, utilizând ca studiu de caz romanul

Abraxas, am putut analiza tensiunea formată între două formule literare. Astfel, minimalismul și maximalismul, deși termeni opuși, se completează reciproc în proza reprezentanților generației 2000 și ilustrează două vârste diferite ale acesteia. Am observat legătura directă între minimalism și fundalul socio-economic pe care s-a construit și modul în care, luând distanță față de respectiva perioadă, s-a putut adopta maximalismul. Am constatat că maximalismul poate fi pus în legătură cu estomparea nevoii de revendicare socială, precum și întoarcerea la fervoarea scrisului, la literatura de mari dimensiuni.

Note

1. Stefano Ercolino, *The Maximalist Novel: From Thomas Pynchon's Gravity's Rainbow to Roberto Bolaño's 2666*, traducere de Albert Sbragia (New York: Bloomsbury Academic, 2014), xiii-xiv.
2. Ibid., 114-118.
3. Ibid., 115.
4. Alex Văsieș, „Romanele maximaliste: o introducere în context românesc", *Transilvania*, nr. 11-12 (2019): 26-27.
5. A se vedea articolul lui Mihnea Bâlici, "Abraxas. Pământul sigur al eșecului" [The safe land of failure]. *Scena 9*, April 12, 2022. https://www.scena9.ro/article/abraxas-bogdan-stanescu.
6. Prin această sintagmă Ercolino numește tensiunea dintre *coralitate* („avansarea narațiunii de către o multiplicitate de voci, ceea ce nu permite afirmarea unui locul narativ dominant") și *polifonie* („limbajele, registrele, stilurile, genurile, domeniile de cunoaștere și vocile personajelor se acumulează în mod paroxistic, forjând o complexitate și o bogăție dialogică fără precedent").
7. Ercolino, *Maximalist Novel*, 48.
8. Doris Mironescu, Andreea Mironescu, „Maximalist Autofiction, Surrealism and Late Socialism in Mircea Cărtărescu's *Solenoid*", *The European Journal of Life Writing* X (2021): 66-87.
9. Ibid., 78-96.
10. Ionuț Sociu, „Lasă-l pe BAS să te năucească", *Scena 9*, 21 iunie 2022. https://www.scena9.ro/article/bogdan-stanescu-abraxas.
11. Bogdan-Alexandru Stănescu, *Copilăria lui Kaspar Hauser* (Iași: Polirom, 2017).
12. Ion Pop, „În jurul generației 2000 (II)", *România literară*, 18 mai, nr. 19, 2005. http://www.romlit.ro/index.pl/n_jurul_generaiei_2000_ii.
13. Adriana Stan, „Autenticitate și ideologii în literatura douămiistă", *Transilvania*, nr. 8 (2020): 3.
14. A se vedea analiza lui Mihai Iovănel din *Istorie* în ceea ce privește editurile, pp. 119-122.
15. „Dezbatere: Proza românească în mileniul III (2001-2013)", *CorpulT*, 13 noiembrie 2013. https://corpult.wordpress.com/2013/11/19/116/.
16. A se vedea capitolul semnat de Bogdan Crețu, „Literatura de după 1989", în *Panorama postcomunismului în România*, ed. Liliana Corobca (Iași: Polirom, 2022), 729-759.
17. Stoie, Sînziana-Maria. „Privind înapoi, douămiismul. Efervescența opțiunilor estetice, pluralitatea formulelor literare și diversitatea modurilor de expresie", *Observator cultural*, 7 decembrie, nr. 1090, 2001. https://www.observatorcultural.ro/articol/privind-inapoi-douamiismul/.
18. Adriana Stan, „Post-Socialist Realism: Authenticity and Political Conscience in the Romanian Literature of the 2000s", *Critique: Studies in Contemporary Fiction* 64, nr. 1 (2023): 73-84.
19. Ercolino, *Maximalist Novel,* 28.
20. Adriana Stan, "Post-Socialist Realism", 7.

Bibliography

Bâlici, Mihnea. "Abraxas. Pământul sigur al eșecului" [The safe land of failure]. *Scena 9*, April 12, 2022. https://www.scena9.ro/article/abraxas-bogdan-stanescu.

Corobca, Liliana, ed. *Panorama postcomunismului în România* [Post-Communism in Romania]. Iași: Polirom 2022.

Crețu, Bogdan. "Literatura de după 1989." In *Panorama postcomunismului în România*, edited by Liliana Corobca, 729-759. Iași: Polirom, 2022.

"Dezbatere: Proza românească în mileniul III (2001-2013)" [Romanian prose in the third millennium (2001-2013)]. *CorpulT*, November 19, 2013. https://corpult.wordpress.com/2013/11/19/116/.

Ercolino, Stefano. *The Maximalist Novel. From Thomas Pynchon's Gravity's Rainbow to Roberto Bolaño's 2666*. Translated by Albert Sbragia. New York: Bloomsbury Academic, 2014.

Iovănel, Mihai. *Istoria literaturii române contemporane: 1990-2020* [The History of Contemporary Romanian Literature: 1990-2020]. Iași: Polirom, 2021.

Mincu, Marin, ed. *Generația 2000. Antologie* [The 2000s Generation. An Anthology]. Constanța: Pontica, 2004.
Mironescu, Doris, and Andreea Mironescu. "Maximalist Autofiction, Surrealism and Late Socialism in Mircea Cărtărescu's *Solenoid*." *The European Journal of Life Writing* X (2021): 66-87.
Pop, Ion. "În jurul generației 2000 (II)" [On the 2000s' Literary Generation (II)]. *România literară*, May 18, 2005. http://www.romlit.ro/index.pl/n_jurul_generaiei_2000_ii.
Sociu, Ionuț. "Lasă-l pe BAS să te năucească" [Let BAS Bemuse You]. *Scena 9*, June 21, 2022. https://www.scena9.ro/article/bogdan-stanescu-abraxas.
Stan, Adriana. "Autenticitate și ideologii în literatura douămiistă" [Authenticity and Ideologies in the Literature of the 2000s]. *Transilvania*, no. 8 (2020): 1-6.
Stan, Adriana. "Post-Socialist Realism: Authenticity and Political Conscience in the Romanian Literature of the 2000s." *Critique: Studies in Contemporary Fiction* 64, no. 1 (2023): 73-84.
Stănescu, Bogdan-Alexandru. *Abraxas*. Iași: Polirom, 2022.
Stănescu, Bogdan-Alexandru. *Copilăria lui Kaspar Hauser*. Iași: Polirom 2017.
Stoie, Sînziana-Maria. "Privind înapoi, douămiismul. Efervescenţa opţiunilor estetice, pluralitatea formulelor literare și diversitatea modurilor de expresie" [Looking back, the 2000s generation. The dynamic multitude of aesthetic choices, the richness of literary forms, and the diversity of modes of expression]. *Observator cultural*, December 7, no. 1090, 2021. https://www.observatorcultural.ro/articol/privind-inapoi-douamiismul/.
Vancu, Radu. *Transparență*. Bucharest: Humanitas, 2018.
Văsieș, Alex, "Romanele maximaliste: o introducere în context românesc" ["Maximalist novels: An Introduction in a Romanian Context]. *Transilvania*, no. 11-12 (2019): 22-27.

